

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 20.051.165

Карпатського національного

університету імені Василя Стефаника

доктору педагогічних наук, професору

Білавич Галині Василівні

(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри психології, проректора з наукової роботи та інновацій
Львівського національного університету імені Івана Франка

Квас Олени Валеріївни

на дисертаційну роботу **Паски Андрія Валерійовича**

**«Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів
вищої освіти України (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)»**, подану на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи. Сучасний розвиток системи вищої освіти України відбувається в умовах інтенсивних трансформацій освітнього простору, спричинених євроінтеграційними процесами, цифровізацією суспільства та необхідністю збереження національно-культурної спадщини. У цьому контексті особливої значущості набуває музейна педагогіка як міждисциплінарний напрям педагогічної науки та практичної діяльності, що забезпечує інтеграцію культурологічних, аксіологічних і компетентнісних підходів до професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Залучення музейно-педагогічних технологій сприяє розширенню освітнього простору закладів вищої

освіти, активізації пізнавальної діяльності студентської молоді, формуванню її наукового світогляду, національної свідомості та ціннісних орієнтацій.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена потребою ґрунтовного осмислення процесу становлення й розвитку музейної педагогіки в закладах вищої освіти України у період від 90-х років ХХ століття до першої чверті ХХІ століття, що характеризується активним реформуванням освітньої галузі та переосмисленням ролі музеїв як культурно-освітніх і науково-просвітницьких осередків. Важливим є також звернення до науково-педагогічного досвіду вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері музейної педагогіки, узагальнення практики діяльності університетських навчальних музеїв та визначення перспектив їх подальшого розвитку.

Підвищений інтерес до означеної проблематики обумовлений необхідністю вдосконалення змісту освітньої та виховної роботи закладів вищої освіти шляхом впровадження музейно-педагогічного компоненту, що забезпечує формування музейної культури студентів, розвиток їх дослідницьких умінь і здатності до міжкультурного діалогу. Водночас сучасний стан наукової розробленості питань організації музейно-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти засвідчує наявність низки теоретичних і практичних аспектів, які потребують подальшого обґрунтування, зокрема щодо нормативно-методичного забезпечення функціонування університетських музеїв, психолого-педагогічних засад взаємодії музеїв зі студентською аудиторією та ефективних форм інтеграції музейних ресурсів у освітній процес.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної діяльності кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника та узгоджується з тематикою комплексної наукової роботи «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тематика дисертації логічно пов'язана із зазначеним науковим напрямом, оскільки спрямована на дослідження історико-

педагогічних аспектів розвитку музейної педагогіки як важливого чинника формування освітнього простору закладів вищої освіти України.

Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №5 від 31.05.2022 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №5 від 02.04.2025 р.), що підтверджує її відповідність науковим пріоритетам закладу вищої освіти та актуальним напрямам розвитку педагогічної науки.

Наукова новизна роботи. Наукова новизна дисертаційного дослідження визначається комплексним підходом до висвітлення процесу становлення та розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України впродовж 90-х років ХХ – першої чверті ХХІ століття як самостійної науково-педагогічної галузі та освітньої технології, що реалізується у практичній діяльності музеїв закладів вищої освіти. У роботі здійснено системний аналіз теоретико-методологічних засад музейної педагогіки, її міждисциплінарного характеру та ролі у формуванні освітнього середовища вищої школи.

У дисертації вперше узагальнено та введено до наукового обігу значний масив різнопланових джерел, що відображають особливості розвитку музейно-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти України, зокрема нормативно-правові документи, концепції, стратегії розвитку освіти і культури, положення про діяльність навчальних музеїв, освітні програми, навчальні плани, аналітичні матеріали, інформаційно-довідкові видання та електронні ресурси. На основі їх аналізу узагальнено досвід використання освітнього й виховного потенціалу музеїв різних типів і профілів у підготовці здобувачів вищої освіти.

Вагомим результатом дослідження є розроблення періодизації формування музейно-освітнього простору та розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України в умовах незалежності держави. У роботі також уточнено зміст і структуру поняттєво-категоріального апарату досліджуваної проблематики, поглиблено наукові уявлення про історіографію музейно-педагогічної діяльності

та висвітлено внесок вітчизняних науковців, музеєзнавців і педагогів у становлення музейної освіти студентської молоді.

Подальшого розвитку набули наукові положення щодо використання засобів музейної педагогіки у формуванні професійних і загальнокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти, а також обґрунтовано перспективні напрями інтеграції музейних ресурсів у сучасний освітній простір України.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розробленні та впровадженні дисертантом Паскою А. В. науково обґрунтованих матеріалів і методичних напрацювань, спрямованих на вдосконалення музейно-педагогічної діяльності у системі вищої освіти України. У роботі представлено нові наукові результати, що забезпечують реалізацію поставлених дослідницьких завдань і мають прикладний характер для розвитку освітнього простору закладів вищої освіти.

З метою практичного використання результатів дослідження дисертант Паска А. В. розробив і запропонував низку авторських матеріалів та методичних розробок, серед яких: елективний курс «Музейна педагогіка» для здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки; «Класифікатор музеїв закладів вищої освіти України»; «Наукові взаємозв'язки музейної педагогіки»; «Ключові якості сучасного музейного педагога ЗВО»; «Сучасні форми організації педагогіки музейної діяльності у ЗВО»; логіко-функціональні моделі «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (1991–2025 рр.)», «Формування музейно-освітнього простору закладів вищої освіти України»; інтерактивний студентський путівник «Музейний простір Прикарпаття» (свідоцтво ДО «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» про реєстрацію авторського права №138343 від 28.07.2025 р.); експериментальне опитування здобувачів вищої освіти на тему «Роль музейної освіти у формуванні особистості сучасного студента».

Одержані результати можуть бути використані у науково-дослідницькій діяльності з проблем музейної педагогіки, історії педагогіки, краєзнавства,

українознавства, а також у викладанні дисциплін педагогічного циклу. Матеріали дослідження доцільно застосовувати під час розроблення освітніх програм, навчальних планів, підручників, навчально-методичних посібників, електронних освітніх ресурсів, а також у процесі планування просвітницьких і виховних заходів зі студентською молоддю та підвищення кваліфікації фахівців у сфері музейної педагогіки і музеєзнавства.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №03.04-29/20 від 13.10.2025 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №1152 від 27.08.2025 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження №1/761 від 08.09.2025 р.), що підтверджує їх прикладну цінність і перспективність подальшого використання у системі вищої освіти України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій дисертанта Паски А. В., виконаних за темою дослідження, засвідчує належний рівень обґрунтованості теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у роботі. Автором аргументовано визначено актуальність теми дослідження, чітко окреслено мету і завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та територіальні межі наукового пошуку, що забезпечило логічність структури й послідовність викладу матеріалу.

Високий рівень достовірності отриманих результатів забезпечено ґрунтовним опрацюванням широкої та різнопланової джерельної бази, системним аналізом науково-теоретичних, методичних і практичних матеріалів, а також встановленням взаємозв'язків між окремими складниками досліджуваної проблематики. Для реалізації поставлених завдань дисертант Паска А. В. використав комплекс взаємодоповнювальних методів наукового дослідження,

зокрема загальнонаукові методи аналізу, синтезу й узагальнення, проблемно-хронологічний, пошуково-бібліографічний, структурний, біографічний, історико-географічний, порівняльно-аналітичний та емпіричний методи, що є адекватними меті та завданням дисертаційної роботи.

Висновки, сформульовані до кожного розділу дисертації, а також загальні висновки дослідження характеризуються логічною послідовністю, аргументованістю та відповідністю поставленим у вступі завданням і меті дослідження, відображають основні результати наукового пошуку. Узагальнення теоретичних положень і практичних напрацювань переконливо доводить досягнення поставленої мети та розв'язання окреслених дослідницьких завдань.

Загалом дисертаційне дослідження Паски А. В. виконано на належному науковому рівні, свідчить про здатність автора до системного аналізу педагогічних явищ і процесів, глибокого теоретичного узагальнення та практичного осмислення проблем розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України. Об'єктивність і наукова достовірність отриманих результатів підтверджується їх теоретичною значущістю та можливістю ефективного впровадження у практику освітньо-виховної діяльності закладів вищої освіти.

Загальна оцінка змісту роботи. Дисертаційна робота має чітку логічну структуру, що складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У процесі дослідження автор використав 733 джерела, серед яких представлені праці сучасних іноземних дослідників музейної педагогіки. Обсяг і зміст дисертації дають підстави стверджувати, що дослідження комплексно охоплює основні аспекти обраної проблематики. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні й територіальні межі дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження в освітній процес. Науковий апарат роботи відзначається цілісністю, коректністю та методологічною виваженістю.

У першому розділі «Музейна педагогіка в закладах вищої освіти України як наукова проблема» дисертант Паска А. В. здійснив ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних засад досліджуваної проблематики. Автор детально охарактеризував джерельну базу розвитку музейної педагогіки, здійснив її систематизацію за змістовими та видовими ознаками і виокремив чотири групи джерел. У результаті аналізу дисертант визначив провідні напрями наукових досліджень музейної педагогіки у системі вищої освіти України, серед яких формування професійних і загальнокультурних компетентностей студентів у музейному середовищі, дослідження особливостей музейної комунікації зі студентською аудиторією, розроблення інноваційних освітніх програм і методик музейної освіти, а також вивчення ролі університетських музеїв у збереженні академічних традицій та формуванні іміджу закладів вищої освіти. Значну увагу приділено розкриттю сутності музейної педагогіки як наукової дисципліни та освітньої технології, що інтегрує досягнення різних галузей знань. У розділі представлено авторські розробки «Сучасні наукові підходи до визначення дефініції «музейна педагогіка» в українській педагогічній науці», «Характеристика теоретико-методологічного компонента музейно-педагогічного процесу ЗВО», «Ключові якості сучасного музейного педагога ЗВО». Окремо проаналізовано історичні витoki розвитку вітчизняної музейної педагогіки та освітньо-виховної діяльності фундаторів українського музейництва.

У другому розділі «Музейні установи як освітній ресурс розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України (90-ті рр. ХХ ст. – перша чверть ХХІ ст.)» Паска А. В. всебічно розкрив організаційно-педагогічні та нормативно-методичні засади функціонування музейних установ у закладах вищої освіти України. Автором досліджено кількісний склад і профільну структуру музеїв ЗВО у період незалежності, простежено формування нормативно-правової бази їх діяльності, визначено основні підходи і принципи музейно-педагогічної роботи у системі вищої освіти. Вагомим здобутком дисертанта є введення до наукового обігу значного масиву документів закладів вищої освіти, зокрема положень про музеї, концепцій, стратегій розвитку, навчальних програм, аналітичних звітів та

планів діяльності музейних підрозділів. У роботі проаналізовано освітньо-виховну діяльність 91 навчального музею у 51 закладі вищої освіти України, визначено основні напрями музейно-педагогічної діяльності, серед яких науково-дослідницький, освітній, виховний і просвітницький. Дисертантом сформульовано педагогічні вимоги до організації музейних занять та розроблено логіко-функціональну модель «Формування музейно-освітнього простору закладів вищої освіти України». Значну увагу приділено обґрунтуванню періодизації формування музейно-освітнього простору та розвитку музейної педагогіки ЗВО України у період незалежності на основі історико-педагогічного, політичного, правового та освітньо-наукового критеріїв.

У третьому розділі «Модернізація музейної педагогіки у закладах вищої освіти України: досвід і перспективи» Паска А. В. висвітлив сучасні тенденції розвитку музейно-педагогічної діяльності у контексті модернізації освітнього простору закладів вищої освіти. Автором проаналізовано досвід упровадження навчальної дисципліни «Музейна педагогіка», музейно-педагогічних програм, інтегрованих курсів та спеціалізованих освітніх проєктів. Значну увагу приділено дослідженню ролі музейної педагогіки у формуванні професійних компетентностей здобувачів вищої освіти, створенню музейно-виставкових просторів і музейно-культурних центрів у структурі університетів, використанню сучасних цифрових технологій та реалізації спільних музейно-педагогічних проєктів із державними, громадськими та приватними музеями.

Окремо розкрито досвід формування музейно-освітнього середовища у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. На основі проведеного аналізу дисертант розробив логіко-функціональну модель «Музейна педагогіка в освітньому просторі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (1991-2025 рр.)». У дисертації також представлено методику дослідження ролі музейної педагогіки у формуванні особистості сучасного студента та результати експериментального опитування здобувачів вищої освіти, що дозволило визначити рівні готовності студентів до сприйняття музейної інформації та особливості їх соціалізації засобами музейної освіти.

Вагомим результатом дослідження є визначення перспективних напрямів розвитку музейної педагогіки у закладах вищої освіти України, зокрема науково-дослідницького, організаційно-педагогічного, експериментально-дидактичного, інформаційно-комунікаційного, просвітницько-виховного та міжнародно-інтеграційного. Загальні висновки дисертації логічно узгоджуються зі змістом поставлених у вступі завдань та результатами дослідження, а додатки, які містять значний довідково-інформаційний матеріал, доповнюють і конкретизують основні положення роботи.

Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні наукові положення, результати та висновки дисертаційного дослідження Паски А. В. достатньо повно відображено у 16 наукових публікаціях автора, серед яких 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України та 11 праць – у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій. Аналіз змісту зазначених публікацій дає підстави стверджувати, що ключові теоретичні положення, результати дослідження, сформульовані висновки та практичні рекомендації знайшли належне відображення у наукових працях автора та відповідають змісту дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та пов'язаних із нею наукових публікацій Паски А. В. ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових результатів не виявлено. Дисертант Паска А. В. коректно використовує покликання на власні наукові праці, дослідження інших учених, нормативно-правові акти та інші використані джерела інформації. Викладені в дисертації наукові положення, результати дослідження, висновки і рекомендації відповідають принципам академічної доброчесності. Порушень академічної доброчесності у роботі не встановлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. У другому розділі дисертаційного дослідження розкриваються нормативно-методичні засади діяльності музейних установ у закладах вищої освіти України, аналізується освітньо-виховний потенціал багатьох навчальних

музеїв і музейних комплексів у системі вищої освіти. Однак, не акцентується увага на тому, у чому полягають відмінності між музеями та музейними комплексами закладів вищої освіти, недостатньо висвітлено особливості та переваги створення музейних комплексів в університетах, необхідність кооперації університетських музеїв у межах одного закладу освіти та поза його межами – на рівні регіону чи всієї країни.

2. У підрозділі 1.3. ґрунтовно висвітлено історико-педагогічні передумови становлення музейної педагогіки в Україні, наголошується на важливому значенні освітньо-виховної діяльності фундаторів українського музейництва та основоположників сучасної української музейної педагогіки, серед яких – Ф. Шміт, В. Сухомлинський, П. Луньов, Ю. Омельченко та ін. Вважаємо, що варто було б також у другому розділі підсилити біографічний аспект дослідження, більше уваги приділити науковим і практичним здобуткам сучасних відомих музейних педагогів – фундаторів, керівників, фахівців музеїв закладів вищої освіти, які використовують інноваційні форми і методи музейно-педагогічної діяльності для формування наукового світогляду, професійних якостей та національної ідентичності студентської молоді.

3. У підрозділі 2.3. широко проаналізовано основні напрями, методи інтеграції музейної діяльності в освітній процес закладів вищої освіти України, підготовлено авторську розробку «Сучасні форми організації педагогіки музейної діяльності у ЗВО». Однак, на нашу думку, недостатньо уваги звертається на висвітлення психолого-педагогічних засад музейної педагогіки у вищій школі, характеристику основних моделей музейної комунікації та стратегій спілкування зі студентською аудиторією в музейному просторі закладів вищої освіти.

4. З метою більш широкої популяризації сучасного перспективного досвіду використання потенціалу навчальних музеїв закладів вищої освіти України в освітньому процесі як побажання для подальшої наукової роботи в означеному напрямі рекомендуємо підготувати і видати наукове видання – монографію з актуальних проблем музейно-педагогічної діяльності у системі вищої освіти

України. На наше переконання, таке видання стане в нагоді як дослідникам історії української педагогіки, музеєзнавства, так і викладачам, студентам, аспірантам.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Узагальнений аналіз змісту дисертації та опублікованих наукових праць свідчить про те, що дисертаційне дослідження Паски Андрія Валерійовича «Музейна педагогіка як засіб формування освітнього простору закладів вищої освіти України (90-ті рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.)» є цілісним, завершеним і самостійно виконаним науковим дослідженням, у межах якого отримано нові науково-обґрунтовані результати. З урахуванням актуальності теми, наукової новизни, значущості здобутих дисертантом результатів, їх належної обґрунтованості й достовірності, а також суттєвої практичної цінності сформульованих положень і висновків, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), а її автор, Паска Андрій Валерійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
проректор з наукової роботи та інновацій
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Олена КВАС